

HUBAI LÁSZLÓ

EURÓPÁBAN AZ IGAZSÁG

Daniel Schraad-Tischler: *Social Justice in the EU – Index Report 2015*.¹ Bertelsmann Stiftung, 2015. 176 o.

A 2008-as gazdasági világválság a korábbinál markánsabban hívta fel a figyelmet a jelenlegi makrogazdasági rendszer strukturális problémáira és működésének társadalmi következményeire (mint pl. a tőke- és jövedelemeloszlás növekvő egyenlőtlenségére, a munka alapú társadalom válságára vagy a kielégítetlen szükségletek halmozódására). Már a válságot megelőzően is hatalmas irodalma volt a sokszor neoliberális kapitalizmusnak nevezett rendszer kritikájának, a gazdasági visszaesés következtében azonban a társadalom egyre szélesebb rétegei számára vált nyilvánvalóvá a jelenlegi struktúrából eredő veszélyek együttese. A működés következtében előálló igazságtalanságok érzése minden ko-

rábbinál erősebbé, globálisan kiterjedtebbé vált (Stiglitz 2013). Paradox módon azonban a válság magával hozta a makrogazdasági paradigma megváltozásának a reményét, az abban való hitet, hogy az 1980-as évektől számos korlátjától megfosztott piac működésének társadalmilag romboló hatása következtében a jelenlegi világrendet új váltja fel, de legalábbis egy gazdasági racionalitással szembeni ellenzemelésnek lehetünk majd tanúi (Morel et al. 2012).

¹ Elérhető: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Studie_NW_Social-Justice-in-the-EU-Index-Report-2015_2015.pdf (utolsó letöltés: 2015. 06. 07.)

A szemléletbeli ellenmozgás eredményeként hozta létre a Bertelsmann Stiftung 2008-ban társadalmi igazságosságot mérő indexét, amelynek célja a nemzetállamok működésének szociálpolitikai szempontú összehasonlítása, az Európai Unió szociális dimenziójára vonatkozó értékelő mechanizmusok erősítése. Az index a társadalmi igazságosság aktuális állásának tagállami szintű kiértékelésével az összehasonlíthatóság, a társadalmi fejlődés nyomon követésének eszköze kíván lenni. Az empirikus tapasztalatok szélesebb társadalom felé történő kommunikációjával legitimációs alapot akar nyújtani az uniós és a tagállami politikai cselekvések számára. Az index a „Társadalmi Igazságosság” elnevezését kapta, kifejezve az Európai Unió szociális dimenziójának erősítése iránti normatív igényt. A 2015-ös jelentés reflektál arra, hogy szupranacionális szinten az Európa 2020 ugyan jelentős előrelépést jelent az Európai Unió retorikájában (kiemelt helyet biztosítva a szegénység és a társadalmi kirekesztés kérdéseinek), a stratégia alapvető értékei továbbra is a gazdasági dimenzióhoz köthetőek (mint a növekedés, hatékonyság, modernizáció), hiányzik az európai uniós politika mögötti koherens filozófiai háttér, túl nagy teret engedve a tagállami önállóságnak (Daly 2015).

A társadalmi igazságosság empirikus, különösen összehasonlító jellegű vizsgálata azonban nehéz feladat, hiszen egészen az ókortól kezdve filozófiai, politikai és társadalomtudományi vita tárgya, hogy létezik-e az igazságosságnak univerzális mércéje, és ha igen, mi az. Az elméletek eltérhetnek az igazságosság megjelenési formájának vizsgálatára (disztributív, procedurális, redisztributív vagy resztoratív), valamint az igazságosság alapjának (jog, szükséglet vagy vágy) értelmezése szerint (Cornelius–Harrington 2014, Sabbagh–Schmitt 2016). A Bertelsmann Stiftung a politikatudományi megközelítésnek megfelelően a disztributív igazságosság elméletét követve alakította ki Társadalmi Igazságosság Indexét. Merkel és Giebler (2009) arra hívja fel a figyelmet, hogy míg a disztributív igazságosság elméleteit négy típusba lehet sorolni aszerint, hogy (a) az egyén vagy a közösség jelenti-e az elemzés egységét, illetve (b) az igazságosság szempontjából megengedhető-e a javak újraelosztása, vagy sem, addig kizárólag a harmadik típusba sorolható elméletek (vagyis azok, amelyek szerint a társadalmi igazságosság érvényesülésének az egyén a kiindulópontja és ennek előmozdítása érdekében elfogadható a javak és szolgáltatások redisztribúciója) alkalmazhatóak a 21. század kontextusában. John Rawls és Amartya Sen igazságosságkoncepciójának közös, egyéni szabadságot hangsúlyozó dimenziója tökéletesen illeszkedik ugyanis a posztindusztriális társadalom individualizált értékvilágához. Rawls igazságosságelméletének második elvéből² levezethető az igazságosság érdekében a javak méltányos újraelosztásának normatív elvárása, valamint Sen képességszemlélete tökéletesen megfelel a modern (oktatáson, munkaerő-piaci programokon és szolgáltatásokon keresztül), képessé tevő jóléti állam képének, így együtt alkalmasak a fejlett világ országainak társadalmi igazságosság szempontú értékelésére.

² Rawls differenciaelve kimondja, hogy a társadalom struktúrájában megjelenő egyenlőtlenségek csak akkor fogadhatóak el, amennyiben a leghátrányosabb helyzetűek javát szolgálják.

Nussbaum (2003) azonban rámutat, hogy a társadalmi igazságosságról szóló elméletek ritkán adnak pontos támpontot az igazságos társadalom egzakt jellemzői és intézményrendszere vonatkozásában. A Társadalmi Igazságosság Indexe (Rawls elméletének elsődleges szabadságjogok egyenlő elosztására vonatkozó, valamint Sen képességek fejlesztésének esélyegyenlőségét előíró koncepciójának integrálása mellett) kiterjedt indikátorkészlet létrehozásával kísérli meg pótolni ezt a hiányt, valamint mérni és összehasonlítani a társadalmi igazságosság európai országokban megjelenő aktuális állapotát.

A jelentés nemzetállami felelősségként definiálja a társadalmi igazságosság előmozdítását. Az állam elsődleges szerepét nem a hátrányok kompenzálásában, sokkal inkább az egyén képessé tevésében látja, abban, hogy a piaci hatékonyság elvei mellé az igazságosság alapelveit is bevigye a társadalom működésébe, a személyes önmegvalósítás esélyegyenlőségét biztosító, az individuum képességét elősegítő célzott beruházások által.

A társadalmi igazságosság mérésével a Bertelsmann Stiftung nem kisebb feladatot vállal magára, mint egy olyan index kifejlesztését és összhangjának megteremtését, amely kompozitindikátorok segítségével próbálja egyszerre megragadni az igazságosság statikus állapotát, az intézményi hozzáférésekből és a társadalmi működésből eredő mobilitási lehetőségeket, valamint meghatározni a társadalom különböző csoportjainak relatív helyét, illetve össztársadalmi és nemzetállamok közötti összehasonlító következtetéseket levonni. Az Index valóban igyekszik túllépni a nemzetállamok értékelésének gazdasági növekedésen alapuló, redukzív felfogásán. Hat dimenziója (szegénységmegelőzés, oktatáshoz való hozzáférés, munkaerő-piaci befogadás, társadalmi kohézió és diszkriminációmentesség, egészség, illetve intergenerációs igazságosság), valamint 35 indikátora átfogó képet nyújt az Európai Unió 28 tagállamáról, integrálja számos nemzetközi szervezet (Eurostat, Euro Health Consumer Index, EU-SILC, IMF World Economic Outlook Database, OECD PISA) kvantitatív adatait, valamint a tagállamok szakértőitől származó kvalitatív adatokat.

Az évente megjelenő jelentés a szociálpolitikát mint produktív tényezőt, vagyis a gazdasági növekedés feltételét, hosszú távon megterülő beruházást állítja elméleti megközelítésének középpontjába. A társadalmi igazságosságot mérő dimenziók és a hozzájuk tartozó indikátorok valóban úgy lettek kiválasztva, hogy tükrözik a jóléti államok átalakításának legújabb, (képessé tevő vagy társadalmi beruházó államnak is nevezett) normatív irányát. A dimenziók közül a szegénységmegelőzés háromszoros, az oktatáshoz való hozzáférés és a munkaerő-piaci befogadás kétszeres súlyt kapott, kiemelve a három dimenzió posztindusztriális társadalomban betöltött kitüntetett szerepét, egyéni életesélyekre, valamint a többi dimenzióra gyakorolt kiemelt hatását.

A szegénység mérésének dimenziója így magában foglalja a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők számát,³ integrálva a relatív jövedelmi szegénység klasszikus mutatóját, a mindennapi élet során megjelenő, nélkülözésben kifejezett szegénység indikátorát, valamint a háztartás munkaintenzitásával mért intergenerációs szegénységi mutatót. Az eltérő szükségletek és élethelyzetek felismeréseként az Index továbbá tartalmazza a gyerekek és a 65 év felettiiek elkülönített szegénységi arányszámaikat.

Az oktatáshoz való hozzáférés kétségtelenül központi eleme a legtöbb társadalmi igazságosságot célzó szakpolitikának, akár a szükséglet, akár az érdemalapú megközelítést vesszük alapul. A jelentés etikai imperatívusként hivatkozik a hátrányos helyzet és az oktatási teljesítmény közötti erős összefüggés megszakítására, a társadalmi mobilitás oktatáspolitikai révén történő elősegítésére. Az indikátorok kiválasztása tükrözi az oktatáskutatás legújabb eredményeit: a koragyermekkor kitüntetett szerepét, illetve a családi háttérből eredő hátrányok csökkentésének fontosságát. A mérőszámok között szerepel a koragyermekkorra fordított közkiadások szintjének, a korai iskolaelhagyók számának, a családi háttér és az iskolai teljesítmény összefüggésének vizsgálata, valamint a szakértők oktatáspolitikai minőségi és hozzáférési szempontú értékelése.

A munkaerő-piaci befogadás indikátorkészlete a legbősegebb mind közül: 11 részmutató alkotja. A legelterjedtebb mutatókon túl (mint a foglalkoztatási ráta, a munkanélküliségi ráta), valamint ezek társadalmi csoportokra specializált változatai (mint idősek, nők, férfiak, migránsok foglalkoztatási rátája vagy a fiatalok, alacsony képzettségű és tartós munkanélküliek aránya) mellett, az Index megjeleníti a munkaerő-piaci szegmentáció néhány mutatóját is, mint a dolgozó szegények számát, a kényszerűségből vállalt határozott munkaviszonyban dolgozók arányát. A jelentés egyértelműen reflektál a foglalkoztatás multidimenzionális jellegére, társadalmi rétegződésére, atipikus foglalkoztatási formák terjedésével megjelenő szegmentációs mechanizmusokra.

A társadalmi polarizáció mértékét hivatott vizsgálni az Index szociális kohéziót és diszkriminációmentességet vizsgáló dimenziója, ami a jövedelemegyenlőtlenségek esetén a Gini-koefficiens, a nemek közötti egyenlőtlenség tekintetében az országgyűlési helyek nemi megoszlását, míg a fiatalok vonatkozásában a NEET arányszámot⁴ vizsgálja. A dimenzió a társadalmi kirekesztés széles spektrumát kifejező kvantitatív indikátorai mellett magában foglalja a szociálpolitika befo-

³ Az Eurostat módszertant használva szegénynek vagy társadalmi kirekesztettnek minősül az a személy, aki az alábbi három csoport valamelyikébe esik:

1. relatív jövedelmi szegény, vagyis olyan háztartásban él, ahol a rendelkezésre álló jövedelem nem éri el a medián ekvivalens jövedelem 60%-át;
2. súlyosan deprivált helyzetben van, azaz nem fér hozzá az Eurostat által meghatározott kilenc módszertani fogyasztási tételből négyhez;
3. nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban él, ahol a munkaképes korú (18–59 év közötti) személyek referenciaévhöz viszonyított munkaidéje kevesebb, mint a lehetséges munkaidő 20%-a.

⁴ NEET (Not in Education, Employment or Training), vagyis sem oktatásban, sem munkaviszonyban, sem képzésben nem részesülő 20 és 24 év közötti fiatalok a teljes korcsoporton belüli száma.

gado jellegere, az állam diszkriminációellenes politikájára, valamint a migránsok integrációjára irányuló közpolitika hatékonyságának szakértői megítélését is.

Az egészség dimenziója mint az életkörülményekből levezetett, a gyermek életesélyeit, így a társadalmi igazságosságot jelentősen befolyásoló tényező jelenik meg. Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést az Index az egészségügyi szempontból szükséges szolgáltatások elérhetőségének szubjektív mutatójával, valamint a tagállamok egészségügyi rendszerének (hozzáférhetőségének, kiterjedtségének, eredményességének) szakértői értékelésével méri. A mutatók között szerepel továbbá a születéskor várható élettartam indikátora a társadalom általános egészségi állapotának értékelése céljából

Végül a jelentés kiemelt szerepet szán az intergenerációs igazságosság mérésének, amely ugyan a súlyozás során nem jelenik meg, az idősök és fiatalok helyzetének összehasonlítása a többi dimenzióban is helyet kap. Az utolsó dimenzió inkább a fenntarthatóság dimenziója köré épül, amely intergenerációs (családpolitika és nyugdíjpolitika kvalitatív értékelése, időskori függőségi ráta), környezetvédelmi (üvegházhatást okozó szén-dioxid-kibocsátás egy főre jutó mértéke, a megújuló energiaforrások bruttó energiafogyasztáson belüli aránya, valamint a kormányzati környezetpolitika szakértői értékelése), illetve gazdasági (államadósság szintje, kutatásra és fejlesztésre fordított közkiadások nagysága) indikátorokból áll.

A Társadalmi Igazságosság Index tehát összetételében a társadalompolitika területeinek széles spektrumát fogja össze, külön hangsúlyt téve a szegénység, oktatáshoz való hozzáférés és munkaerő-piaci helyzet értékelésére. Az indikátorkészlet erősen tükrözi az Európa 2020 stratégia vállalásait, azonban azokat kiterjeszti, a valóság diverzifikáltabb és mélyrehatóbb megragadására tesz kísérletet.

A 2015-ös eredményeket összefoglaló jelentés nem ad okot túl sok optimizmusra, első mondata rögtön kiemeli: „a tagállamok többségében az előző évi jelentéshez képest a Társadalmi Igazságosság Index értéke elkerülte a további romlást. [...]éhány évnél csökkenést követően, 2012-ben és 2014-ben érte el mélypontját”. Az adatokban megjelenő enyhe javulás elsősorban az elmúlt évek munkaerő-piaci és gazdasági stabilizációjának köszönhető, ami azonban nem járt együtt a társadalmi dimenzió erősödésével: a társadalmi igazságosság szintjében nem beszélhetünk döntő fordulatról. Az Index értékei alapján, 1-től 10-ig terjedő skálán (ahol felfelé haladva nő a társadalmi igazságosság mértéke) az Európai Unió átlagértéke 5,63 a 2008-as 6,05-höz képest, Az EU tagállamai között tovább erősödött a társadalmi igazságosság nemzeti szintjében megmutatókozó divergencia: a szélső értékek közötti távolság 18 százalékkal nőtt a gazdasági válság óta (3,08-ról 3,62-re). Bár az egyes dimenziók értékei esetében vegyes a kép az országcsoportok relatív helyzetét tekintve, általánosságban az észak- és dél-európai országok közötti távolodás figyelhető meg. Míg a társadalmi igazságosság értéke Svédországban, Dániában és Finnországban is romlott az elmúlt 7 évben, az értékek csökkenése kisebb volumenű volt, mint Portugália, Olaszország, Spanyolország vagy Görögország esetén. A jóléti állam kutatásokban gyakran

azonosított többi rezsim országai kevéssé alkotnak egy csoportot, mint ahogy az Európai Unió „régí” (EU-12) és „új” (EU-16) tagállamai között sem fedezhető fel egyértelmű törésvonal a társadalmi igazságosság értékeiben.

A társadalmi igazságosság 2015-ös helyzetét vizsgálva három megállapítás emelhető ki:

1. Az Európai Unió területén továbbra is tömeges a szegénység, a tagállamok közötti különbségek tovább nőttek, a szegénység komplex stratégiát igényel. Az unió állampolgárai közül 122 millió ember, a társadalom 24,6 százaléka élt 2015-ben szegénységben vagy társadalmi kirekesztésben. Az egyes tagállamok között a válság hatására tovább nőtt a szegénység-megelőzés területén mért különbség (2015-ben 7,50 és 1 pont között helyezkedtek el a tagállamok). Konvergencia tapasztalható azonban a súlyos anyagi deprivációban szenvedők arányát tekintve, ahol a spektrum alján található Bulgária 2008 óta 24,5 százalékkal, Románia pedig 8 százalékkal csökkentette a súlyosan nélkülözők társadalmon belüli arányát. A munkaerő-piaci adatok alapján a szegénység ellen a munkaviszony is egyre kevésbé jelent védelmet: a foglalkoztatási ráta válság utáni növekedése ellenére a dolgozó szegények száma is növekedett, a tagállamok háromnegyedében a munkavállalók 5 százaléka munkaviszonya ellenére is a szegénységben él, míg Luxemburg, Spanyolország, Görögország és Románia esetén arányuk meghaladja a 10 százalékot.

2. A tagállamok számára növekvő kihívást jelent az intergenerációs igazságtalanság kérdése, amely a válság óta különösen a gyermekek és fiatalok (idősekhez mért relatív) helyzetének romlásában mutatkozik meg. Az Európai Unió tagállamaiban a 18 év alatti fiatalok és gyermekek 26,4 százaléka él szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben, szemben a 65 év feletti idősök 17,8 százalékával. Súlyos anyagi depriváció mutatóját tekintve több mint 4 százalékos különbség található a két korcsoport között (18 év alattiak esetén: 11,1%, míg 65 év felettieknél: 6,9%). A Jelentés szerint a növekvő különbség elsődleges oka, hogy a gazdasági válság jelentősebben hatott a gyerekek és a fiatalok jövedelmi helyzetére, mint amennyire az idősök nyugellátásának színvonala a kormányzati intézkedések hatására csökkent. A fiatalok jövőben gazdasági, szociális és politikai részvételét különösen veszélyeztető tendencia a NEET-mutató magasán stabilizálódó szintje (EU: 17,8%). A korai iskolaelhagyók arányának csökkenése ellenére, a NEET-mutató magas száma továbbra is erősen korlátozza az oktatásból a munkaerőpiacra történő átmenetet, ami az időskori függőségi ráta további növekedése mellett komoly fenntarthatósági kihívások elé állítja Európa jóléti államait.

3. Az országok többségében a válság óta csökkent a társadalmi kohézió és diszkriminációmentesség, a társadalmi polarizáció és egyenlőség továbbra is veszélyezteti a társadalmi igazságosság megvalósulását. Különösen nagy a visszaesés spektrum alsó felében található országok esetén (Dél-Európa, valamint Magyarország, Románia, Bulgária), ahol tovább nőttek a sérülékeny csoportokkal szembeni feszültségek, és kiterjedtebbé váltak a (különösen a romaellenes, va-

lamint egyműiek házasságával szemben megjelenő) diszkriminatív gyakorlatok. A jelentés azonban kiemeli, hogy a fokozódó migráció következtében a befogadó politikát folytató országokban (Hollandia, Svédország, Finnország) is nőtték a szakpolitikai viták, társadalmi konfliktusok, ami nem feltétlenül vezetett a bevándorlásra irányuló politika korlátozásához, sokkal inkább az integrációs programok újratervéséhez, sokszínűségük növeléséhez.

A 2015-ös jelentés tehát egyáltalán nem fest optimista képet a válság utáni időszak társadalmi igazságosság indikátoraiban megmutatkozó trendek irányáról. Az adatok alapján az Európai Unió tagállamai közötti egyenlőtlenségek növekedtek, a gazdasági és munkaerő-piaci stabilizációval párhuzamosan nem sikerült csökkenteni a szegénységben vagy társadalmi kirekesztésben élők számát, a korai iskolaelhagyás és a koragyermekkorai oktatásba történő beruházás ellenére a 18 év alattiak szegénységi kockázata továbbra is jelentős, a fiatalok egyre nagyobb nehézséggel néznek szembe a munkaerőpiacon, veszélyeztetve ezzel nemcsak a jóléti államok gazdasági fenntarthatóságát, hanem a politikai és társadalmi részvétel kibontakozását. A jelentés szerint csak az állami szerepvállalás erősítésével, életesélyeket és egyéni képességeket kiegyenlítő szociálpolitika révén növelhető a társadalmi igazságosság és ezzel összefüggésben az Európai Unió tagállamainak gazdasági teljesítőképessége. A szegénység, valamint a családi háttér oktatásra gyakorolt hatásának csökkentése, az egészségügyi ellátásban megjelenő egyenlőtlenségek minimalizálása ugyanis előfeltétele a befogadó és gazdasági értelemben prosperáló társadalom létrehozásának. A Bertelsmann Stiftung jelentésének üzenete egyértelmű: az európai társadalom bármennyire sokszínű is, csak úgy lehet képes megküzdeni a demográfiai és gazdasági kihívásokkal, ha a társadalmi kohézió és intergenerációs igazságosság megteremtésére törekszik. A nemek közötti esélyegyenlőtlenség (gyermekgondozásban, foglalkoztatásban és politikai képviseletben is megjelenő) csökkentése, a fiatalok munkaerő-piaci integrációját és az idősebb korosztály rugalmas nyugdíjba vonulását támogató szabályozási környezet és támogatási politika, valamint a migránsok és az etnikai kisebbséghez tartozók oktatásának és foglalkoztatásának elősegítése az európai országok közös érdeke.

A most igazságtalanságai a jövő igazságtalanságait is magukban hordják, amit helyreállítani mind gazdasági, mind társadalmi értelemben egyre nehezebb. Magyarország nem áll jól az országok rangsorában: a Társadalmi Igazságosság Indexe alapján a 28 EU-tagországból csak 23. Rosszul teljesít mind a hat dimenzióban, a szegénységmegelőzés, valamint a társadalmi kohézió és diszkriminációmentesség tekintetében a legrosszabb öt ország között található. A gyerekek helyzete különösen aggasztó: a szegénységben vagy társadalmi kirekesztésben élő 18 éven aluliak arányát tekintve csak Bulgária és Románia helyzete rosszabb, valamint tovább nőtt a súlyos anyagi nélkülözésben élő gyerekek aránya (32,4%-ra szemben Bulgáriában és Romániában megfigyelhető csökkenő tendenciájával). A PISA-felmérések alapján a családi háttér oktatási teljesítményre gyakorolt hatása növekszik, Magyarország a 25. ebben a tekintetben. A társadalmi leszakadás álla-

mi beavatkozás nélkül kódolva van a rendszerben, a jövő egyenlőtlenségei mellett azonban a jelenre is figyelni kell. A háztartások fogyasztási szintje a 2008-as szint alatt van, a kormány pedig hosszú távon a szociális kiadások szigorítását tervezi. A költségcsökkentés a helyi feszültségeket növeli, a romákkal és migránsokkal szembeni társadalmi és politikai ellenállás további erősödésével járhat.

A Társadalmi Igazságosság Index eredményei rámutatnak, hogy a közös történelmi múlt, a földrajzi elhelyezkedésből eredő intézményi és attitűdbeli hasonlóságok, de még a gazdasági fejlettség szintje sem magyarázza egyértelműen a társadalmi igazságosság aktuális szintjét. Kelet-közép-európai országnak lenni nem jelenti feltétlenül a társadalmi igazságosság alacsony szintjét sem általánosságban, sem az egyes dimenziókat tekintve. A visegrádi országok közül is kitűnik Magyarország lemaradása (Csehország 5., Lengyelország 15., Szlovákia 17.), míg a szegénységmegelőzés és az oktatás egyes jó gyakorlatai mutatják, hogy a térség országaitól is van mit tanulni. A szegénységben vagy társadalmi kirekesztésben élők arányát tekintve például Csehország (14,6%) – az észak-európai országokat is megelőzve – az első helyen található (a 18 év alatti korcsoportra lebontva a 4., a 65 év felettiek esetén a 3.), míg Szlovákia a hatodik (18,4%). Lengyelország oktatáspolitikai reformjai pedig jelentősen növelték a közoktatás minőségét és hozzáférhetőségét, a PISA-felmérések alapján 11. az oktatás méltányosságát tekintve, míg 3. a korai iskolaelhagyók arányában.

A Társadalmi Igazságosság Indexe ugyan részelemeiben nem tartalmaz sok új-donságot a területtel foglalkozó szakemberek számára, de integráltan fogja össze a társadalompolitika különböző területeit. Túllép a szociális dimenzió foglalkoztatáspolitikai és ezzel összefüggő területek (mint pl. az oktatáspolitikai) korlátozott fókuszán, a társadalmi igazságosságot tágabb értelemben használja. Az indikátorok kiválasztásán ugyan lehet vitatkozni (pl. a felnőttképzés kimaradásán, a részvételi dimenziók hiányán, a szociális és gazdasági biztonság figyelmen kívül hagyásán), ahogy a társadalmi igazságosság Bertelsmann Stiftung által választott koncepciója és a hozzájuk rendelt szakpolitikai javaslatok is elgondolkodtatóak, az Index egy nagyon fontos lépés az Európai Unió politikájának újragondolásához, a gazdaságpolitika és a társadalompolitika kapcsolatáról alkotott döntéshozói nézetek revíziójához. A 2015-ös eredmény ugyan nem túl pozitív, de egy indexnek a valóság minél pontosabb megragadása a célja. Szembe kell nézni az Európai Unió tagállamainak növekvő divergenciájával, Magyarország lemaradásával és a társadalmi igazságosságról gyűjtött tudásunkat politikai cselekvéssé kell formálni. Mert van benne igazság.

Irodalom

Cornelius, J. Llewellyn – Harrington, Donna (2014): *A social justice approach to survey design and analysis*. Oxford: Oxford University Press, 3–24.

- Daly, Mary (2015): Paradigms in EU social policy: a critical account of Europe 2020. *European Review of Labour and Research*, (18), 3, 273–284.
- Morel, Nathalie – Palier, Bruno – Palme, Joakim (2012): Beyond the welfare state as we knew it? In Morel, Nathalie – Palier, Bruno – Palme, Joakim (eds.): *Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges*. Bristol: The Policy Press, 1–32.
- Merkel, Wolfgang – Giebler, Heiko (2009): Measuring Social Justice and Sustainable Governance in the OECD. In Bertelsmann Stiftung (ed.): *Sustainable Governance Indicators 2009. Policy Performance and Executive Capacity in the OECD*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. 187–215.
- Nussbaum, C. Martha (2003): Capabilities as fundamental entitlements: Sen and social justice. *Feminist Economics*, (9), 2–3, 33–59. <http://philpapers.org/archive/NUSCAF.pdf> (utolsó letöltés: 2016. 06. 07.)
- Sabbagh, Clara – Schmitt, Manfred (2016): Past, Present, and Future of Social Justice Theory and Research. In Sabbagh, Clara – Schmitt, Manfred (eds.): *Handbook of Social Justice Theory and Research*. New York: Springer Science & Business Media, 1–14.
- Stiglitz, E. Joseph (2013): *The price of inequality*. How today's divided society endangers our future. New York: W. W. Norton & Company.